

ხმალი იმოდენს ვერას იქმს,
მრისხანე და მლიერო,
რასაც იქმს მშვიდობიანი
კალმის პატარა წვერიო.
ილია ჭავჭავაძე

წიგნის მალაზია „ცოდნა“-ს გამოცემა № 17.

წიგნი ღირს ზღაპრულად
წაიკითხო და დაეფიქრო
უფროსი პედაგოგისათვის
ეპიკური.

ლ ე ძ ს ე ბ ი

ილია ჭავჭავაძისა

ხმალი იმოდენს ვერას იქმს,
მრისხანე და ძლიერიო,
რასაც იქმს მშვიდობიანი
კალმის პატარა წვერიო.
ილია ჭავჭავაძე.

თ ფ ი ლ ი ს ი

ელექტრონის საბეჭდავი გრ. ნ. დიასამიძისა, სასახლის ქ.

1904

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 11-го мая 1904 г.

ჩემო კარგო ქვეყანავ!

ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზედ მოგიწყენია!..
აწმყო თუ არა გვწყალობს, მომავალი ჩვენია,
თუმცა ძველნი დაგშორდნენ, ახალნი ხომ შენია...
მათ ახლათ აღგიდგინონ შენ დიდების დღენია,
ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

წვრილ-შვილნი წამოგესწრნენ ნაზარდნი, გულ-მტკი-
მათის ზრუნვის საგანი შენ ხარ და შენ იქნები, [ცები,
არ გიმტყუნებენ შენა, თუ კი მათ მიენდობი,
მათის ღვაწლით შეგექმნეს სახე ბედით მთენია,
ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

მათი გული შენისა ტრფობის ფართო ბუდეა,
მათი გულთა ფიცარი შენი მტკიცე ზღუდეა...
ვერ წაბილწავს მათს გრძნობას სიმუხთლე, სიმრუდეა!
მათ თვის მკერდით შეჰმუსრონ მტერთა სიმაგრენია,
ჩემო კარგო ქვეყანავ, მაშ რად მოგიწყენია?

ლ ო ც ვ ა

(აჩრდილიდან)

„დედავ ღვთისაო! ეს ქვეყანა შენი მხვედრია...
შენს მეოხებას ნუ მოაკლებ ამ ტანჯულს ხალხსა;
საღმრთოდ მიიღე სისხლი, რომელ ამ ხალხს უღვრია,
ჩაგრულთ სასოო, ნუ არიდებ მოწყალე თვალსა!

რაცა ტანჯულა ეს ქვეყანა, ტანჯვად ეყოფა,
მოეცი ძალი დავრდომილსა კვლავ აღდგომისა,
სახელოვანი განუახლე წარსულთ ღღეთ ყოფა,
მამა-პაპური სული, გული მოჰმადლე შვილსა.

ძლიერო ღმერთო! შენთვის ჰბრძოდენ ქართვე-
ლისა ძენი,

დასაბამითვე არ იციან, რა არს მშვიდობა,
იკმარე საღმრთოდ მათ პატიჟნი და სისხლის ძღვენი,
თუ რამ შეგცოდეს, შეისყიდეს ტანჯვით შენდობა.

მოჰმადლე ქართველს ქართველის ნდობა და სი-
და აღუდგინე მშვენიერი ესე მამული!.. [ყვარული
ჰოი სახიერო! ცისარტყელა განავლე ცასა,
რათა წარღვნისა მოლოდინი წარხოცო ხალხსა!..“

ა რ ა გ ვ ი

(აჩრდილიდან)

ჩვენო არაგვო; რა რიგ მიყვარხარ!..
ქართულის ცხოვრების მოწამე შენ ხარ...
შენს კიდებზედ ჩემი მამული
იყო ერთ დროსა გამშვენებული!
ჩემის მამულის დიდება ძველი
შენს წმინდა თვალ წინ აღყვავებულა;
მიყვარხარ მისთვის, რომე ქართველი
აქ, შენს კიდებზედ, დაბადებულა.
შენ ზვირთებ შორის ჩემის ქვეყნისა
გრძელი მოთხრობა დამარხულია
და წმინდა სისხლი ქართველებისა
შენს კიდებზედ გადასხმულია.
იქ, სადაც შენსა ძლიერსა წყალსა
შეუერთე მღვრიეს და მდოვრსა მტკვარსა,
იქ ერთხელ ქართველთ სიცოცხლე ჰდუღდა,
იქ მამულისთვის ქართველთ ხმა ჰქუხდა.
შენს ზვირთებს გაჰყვნენ საუკუნენი
და საუკუნეთ—იგი ქართველნი!..
გულ-ხელთ დაკრეფილ შენსა წმინდა წყალს
რამდენჯერ ტანჯვით ვადევნებდი თვალს!..

რას ვეძებდი მე? ჩემ ქვეყნის წარსულს,
შენ წინ დაღუპულ ჩემს ძველსა მამულს,—
და მარტო სისხლი ჩემს თვალს დაღალულს
აძლევდა ხოლმე გულ-საკვდავ პასუხს.

მარად და ყველგან საქართველოვ!...

(აჩრდილიდან)

„მარად და ყველგან, საქართველოვ, მე ვარ შენთა-
მე ვარო შენი თანამდევი, უკვდავი სული. [ნა!...
შენთა შვილთ სისხლით გული სრულად გარდამებანა,
ამ გულში მე მაქვს შენი აწმყო, შენი წარსული.
მეცა ვტანჯულვარ, ჰე ბედ-კრულო, შენის ტანჯვითა,
შენისა ცრემლით თვალნი ჩემნი მიტირებია,
მეც წარტყვევნილვარ წარსულთ ღლეთა შენთა ნა-
ტვრითა,
შენის აწმყოთი სული, გული დამწყლულებია.
წარვლილთა ღლეთა შენთა მახსოვს დიდებულეზა,
ვიცი, რომ იყავ ერთხელ შენცა მორკმულ-ძლიერი,
შენცა გფენია ქვეყნის მადლი—თავისუფლება.
ეხლა აღგვილა ყველა ესე, ვითარცა მტვერი...
და ძესა შენსა ღლეს არც კი სწამს შენი აღდგენა,

განწირულების შთასდგომია მას გულში წყლული,
მას დაჰკარგვია ტანჯვით შორის შენდამი რწმენა
და დაუგდიხარ ვით ტაძარი გაუქმებული.

ვიდრე ძე შენი არ გაიკვლევს ზოგადს ცხოვრებას
და, მცნების ნათლით ზე-აღზიდულ, ამალგებული,
ქკვით არ განსჭვრიტავს საზოგადო ცხოვრების დენას,
იმ დრომდე იგი უიმედო, შეწუხებული
უქმისა დრტვინვით, გულის-წვითა მწარე ცრემლს
დაღვრის,

მაგრამ არ ირწმენს, წამებულო, შენს აღდგენასა,
და იგი ცრემლი ურწმუნოების, ეჭვის და ტანჯვის
ჭლალადებს მხოლოდ ძისა შენის უძლურებასა“.

ბაზალეთის ტბა.

ბაზალეთისა ტბის ძირას
ოქროს აკვანი არისო
და მის გარშემო, წყლის ქვეშე,
უცხო წალკოტი ჰყვავისო.

**

მწვანეა მუდამ წალკოტი,
არას დროს თურმე არ სტყნება,
ქვეყნისა დროთა ტრიალსა
იგი არ ემორჩილება.

**

ვერ ერჩის თურმე მის მწვანეს
ვერც სიცხე, ვერცა ზამთარი,
და იმის მზიან ჩრდილებში
მუდამ გაზაფხული არი.

**

წალკოტის შუა გულშია
ის აკვანი ასვენია
და ჯერ კაცთაგანს იქ ჩასვლა
არავის გაუბედნია.

**

მარტო ერთნი სირინოზნი
იმ აკვანს გარს ეხვევიან,
მარტო იგინი გრძნეულნი
დასტრფიან და დამღერიან. .

**

ამბოზენ, — თამარ-დედოფალს
ის აკვანი იქ ჩაუდგამს,
და ერს თვისთა ცრემლთ ნადენით
ტბა კარვად ზედ გადუხურავს.

ამას კი აღარ ამბოზენ, —
აკვანში ვინ ჩააწვინა,
ან თვით ერმა თვისი ცრემლი
ზედ ტბად რისთვის დაადინა...

იქნებ, აკვანში ის ყრმა წევს,
ვისიც არ ითქმის სახელი,
ვისაც დღე და ღამ ჰნატრულობს
ჩუმის ნატვრითა ქართველი?

თუ ესე არის, ნეტა მას
ვაჟკაცსა სახელოვანსა,
ვისიცა ხელი პირველად
დასწვდება იმა აკვანსა!

თუ ესე არის, ნეტა მას
დედასა სახელ-დებულსა,
ვინც იმ ყრმას პირველ მიაწვდის
თვის ძუძუს, მადლით ცხებულსა!

ქართველის დედას

„აწმყო, შობილი წარსულისაგან,
არის მშობელი მომავალისა“.
ლევინიცი.

ქართველის დედაო! ძუძუ ქართველისა
უწინ ჰამულსა უზრდიდა შვილსა;
დედის ნანასთან ქვითინი მთისა
მას უმზადებდა მომავალ გმირსა...
გაჰქრა ის დროცა!.. დიდმა ნალევლმა,
კირთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა,
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენი შვილიც ჩრდილად შესცვალა.
მითხარ,—სადღაა მამა-პაპური
მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური,
სახელისათვის ამაყი თრთოლა,
მამულის მტერთან მედგარი ბრძოლა?
მას ნულარ ვსტირით, რაც დამარბულა,
რაც უწყალოს დროთ ხელით დანთქმულა...
მოვიკლათ წარსულ დროებზედ ღარდი...
ჩვენ უნდა ვსდიოთ ახლა სხვა ვარსკვლავს,
ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,
ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს...

აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!
აღზარდე შვილი, მიეცე ძალა სულს,
საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებას;
შთაავონებდე კაცთა სიყვარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას,—
რომ სიკეთისთვის გუელი უთრთოდეს
და მომავლისთვის ბედთანა ბრძოდეს...
მენდე, მოიღებს ნერგს, შენგან დარჯულს,
და მოგვცემს ნაყოფს ვით კაცი კაცურს.
დედავ! ისმინე ქართველის ვედრება:
ისე აღზარდე შენ შვილის სული,
რომ წინ გაუძღვის ჭეშმარიტება,
უკან ჰრჩეს კვალი განათლებული.

8. აბხ...

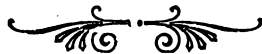
ღმერთო!.. აკუროთხე ამ ყრმისა ძალნი,
ხალხთ სამსახურად მიეცი ღონე,
აღუხსენ ხედვად მშიშარნი თვალნი,
ტანჯვის ნუგეში მას შთააგონე.

**

ღმერთო!.. მოჰმადლე მადლი ზეცისა,
შთაპერე ყრმასა ძლიერი სული,
რათა შეიქმნეს თავის ერისა
მოდმე ერთგული და მოყვარული.

**

ღმერთო!.. თან სდევდე უსუსურს ბაშვსა
რომ დღენი ისე არ დაელიოს,
მინამ ტანჯვისა ცრემლი თვის ხალხსა
ცოტათი მაინც მან არ მოსწმინდოს...

ნ ა ნ ა .

ნანა, შეილო, ნანინა!
ნეტა რამ შეგაშინა?
რაზედ შეჰკრთი, მტირალნი
რისთვის მომაპყარ თვალნი?
ჯერედ ხომ შენი ბედი,
გრძნობა წინა-მორბედი,
არ უხატავს მაგ შენს თვალს
ქართველთადმი ღვთიურს ვალს!..
მაშ, რალამ შეგაშინა?
ნანა, შეილო, ნანინა!

ჯერ მინამ ხარ ყმაწვილი,
მინამ დრო მოგესწრება,
ისწრაფე, შეილო, ძილი,
ისწრაფე განსვენება!
მოვა დრო, გაიზრდები,
მკლავი გაგიმაგრდება,
შეილო, ყრმობის სიზმრები
ბრძოლაზედ შეგეცვლება.
არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შეილო, ნანინა!

ჰნახავ ჩვენს ბედშობას,
ჩვენს ერთობას დაკარგულს,
ჩვენსა წამხდარს გმირობას
და მამულს დაობლებულს...
აინთე ცეცხლით გული,
მტერსა დაეცი მესხად,
ან, ვით შვილი ერტგული,
დააკვდი მამულს მსხვერპლად!
არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

დედათა გული ჩჩვილი
მამულისთვის მაგრდება,
რად მინდა იგი შვილი,
თუ მისთვის არ მოჰკვდება!
ვისაც ძე არ შეუკლავს,
როს მამულს სჭირებია,
შვილო, იმ ვაგლახ დედას
შვილი არ ჰყვარებია!
მე ისე არ წავხდები,
ნანა, შვილო, ნანები!

ჩემის მამულისათვის
მე ჩემს ძუძუს გაწოვებ,
მისის სიკეთისათვის,
გაგწირავ და გაბრძოლებ...

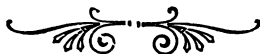
მას დედის ძუძუ ტკბილი
შხამადაც შერგებია,
მამულისთვის სიკვდილი
ვისაც დაჰზარებია!...
 შენ ისე არ წახდები,
 ნანა, შვილო, ნანები!

იცოდე, ეგ სიკვდილი
მეტი დიდი რამ არი!
უკვდავი არის შვილი
მამულისთვის მომკვდარი!
მამულს მიგცა ზეცამა
და, თუ ზედ დააკვდები,
ნუგეშ იცეს დედამა,
რომ კაცი კაცად ჰყვდები.
 ნუგეშს ვიცემ მაშინა,
 ნანა, შვილო, ნანინა!

სიკვდილის წამში მამულს,
შვილო, შენ გაულიმებ,
რომ სისხლს, მისგან მოცემულს,
მასვე გმირებ უბრუნებ.
აღსრულები ღიმილით,
რომ მამულს არ უმტყუნე
და შენ შენის სიკვდილით
მის სიკვდილი დასთრგუნე.

გაიხარებ მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

თუ ეგრე შენ მოჰკვდები,
ნუ გინდა ნურა ძეგლი,
ისეც უკვდავ იქმნები,
ვით დედის შენის ცრემლი!
ჩემი ნანა ეს არი,
შვილო, მას უერთგულე,
რაც მე სიტყვით გითხარი,
შენ საქმით აღმისრულე!
ნანა, მამულის მსხვერპლო,
პაწაწინა ქართველო!

პოეტი.

მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღერო,
ვით ფრინველმა გარეგანმა;
არა მარტო ტკბილ ხმათათვის
გამომგზავნა ქვეყნად ცაშა.

მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მიწიერი—ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარუძღვე წინა ერსა.

დიდის ღმერთის საკურთხეველის
მისთვის ღვინის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოძმედ ვიყო
ქმუნვასა და სიხარულში;

ერის წყლოული მაჩნდეს წყლოულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

მაშინ ცილამ ნაპერწკალი
თუ აღმიფეთქს გულში ცეცხლსა,
მაშინ ვიმღერ, მხოლოდ მაშინ
მოვსწმენდ ერსაც ტანჯვის ცრემლსა!

დ ე დ ა ლ ა უ ვ ი ლ ი .

(გუძღვნი პეტრე ნაკაშიძეს)

გაგვიძღედ, ბერო მინდიავე, მუხლი მოიბი მგლისაო,
გაიყოლიე უმცროსნი, ვისაც თავი აქვს ცდისაო.
ზალხური სიმღერა.

აჰა, იმ დროთგან ერთი სახე ამოდებული,
რომელნიც ერთად გვინატრია უცხოეთში ჩვენ,
რომელთ იმედი, ღვთიურ სხივით გაბრწყინვებული,
დღესაც გულში გვაქვს მტკიცე სჯულად, ძმაო, მე
და შენ.

იმ დროთ აეხადე ერთი კუთხე დიდის ფარდისა
და ეს ვიხილე,—მომიტევე მე სითამამე...
ეს არს ნაყოფი ცხოვრებისაგან შობილ დარდისა,—
ამით მამართლე, მიიღე და ნუ გამკიცხავ მე.

(სცენად არის ოთახი, რომლის ფანჯრებიც ქუჩას გადა-
ჰყურებენ. ერთ მხრივ ტახტზედ ლოგინში წვეს სნეული, ძა-
ლიან მისუსტებული და მოხუცებული დედა)

დ ე დ ა

თუმცა სიცოცხლე სნეულთათვის წვალება არი,
მაგრამ, ჰე ღმერთო, გმადლობ, ამ დღეს რომ შემა-
სწარი,

და აქამომდე არ მოჰყვებოდა ჩემი ცხოვრება:
ჩემი მამული, საქართველო, დღეს მიცოცხლდება!
ხალხი აზვირთდა, ხალხი აღსდგა, ხალხი მოქმედობს,
ერთი ზღვიდამა მეორემდე ერთს ფიქრსა ჰფიქრობს,
და ეგ ფიქრია ჩვენის ქვეყნის თავისუფლება!...
დიდია ხალხი, როს ეს გრძნობა წინ წარუძღვება!
ერთი შვილი მყავს საყვარელი და სანატრელი,
იგია მარტო თავის დედის ნუგეშ-მცემელი,
იგია ჩემი სიცოცხლელი და სიხარული,
იმითი მიდგა უძლოურს ტანში უძლოური სული,
ჩემის სიბერის მისაყრდამად ის-ლა მშთენია, —
მაგრამ, მამულო, წაიყვანე, დღეს ის შენია...

(შეწუხებული ჩაფიქრება და მცირეს ხანს შემდეგ იტყვის)
ის დღეა დღეს, რომ მამულს ვუძღვნა ძის სიყვარუ-
ან ძეს შევწირო საყვარელი დიდი მამული... [ლი,
ამ ორის გრძნობის ბრძოლა გულმა ვით გადიხადოს?
ძის სიყვარული, თუ მამულის — რომელი დასთმოს?...
ეჰა, ამ დღისთვის გაგიზარდე, მამულო, შვილი,
სიცოცხლე მივეც, რომ შეიძლოს შენთვის სიკვდი-
ლი...

დედის-ერთა მყავს, მაგრამ შენთვის მე მას ვშორდები.
ვინ იცის, შვილო, რომელს ველზედ მტრისგან მოჰ-
დამტირებელი დედა ახლო არ გეყოლება, [კვდები?
მის ცხარე ცრემლი სისხლიანს მკერდს არ გეპკურება,
დედისა ხელით ვერ შეიხვევ განგმირულს გულსა

და ეგრედ შენს თავს მტლად დაუდებ შენსა მამულ-
შენს სიკვდილშაა ჩემი ვაიც და ნეტარებაც, [სა!...
მისთვის რომ მე ვარ დედა შენიც და ქართველის დედაც:
ვით დედა-შენი იმ სიკვდილით შენით ვივაებ,
ვით ქართველის დედა ვინეტარებ და ვისახელებ.

(ჩაფიქრდება და მცირე ხანს შემდეგ)

თავისუფლებავ, შენ ხარ კაცთა ნავთ-საყუდარი,
შენ ხარ ჩაგრულის, წამებულის წმინდა საფარი,
შენ ხარ მშვიდობა და სიმართლე ამა ქვეყნისა,
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებამდე კაცთ ბუნებისა.
მტარვალთა თქმითა, ოდითვე ხარ შენ აკრძალული,
ხე ცნობადისა, ედემს რგული, შენი ხე იყო;
მაგრამ სამოთხეც, ყოველისფრით აღსავსე, სრული,
პირველ კაცთათვის უშენოთა არა რა იყო.
რა განიცადეს იმათ შენთა მადლთა უხვება,
მსწრაფლ აღვიარეს, ჰოი ღმერთავ, თაყვანებითა;
მსწრაფლ მოვიპოვეს: ფასად მისცეს თვის უკვდავება
და სამოთხეც სთმეს სრულის მისის ნეტარებითა.
ეგრედ ნაშოვნნი რად წაგვერთვი მოსავთა შენთა?
რალად ჰღვრის დღესაც შენთვის სისხლსა ადამიანი?
რად შეიღებე კაცის სისხლით, საშიშრად ჩვენდა,
და რისთვის დახვალ ამა ქვეყნად პირ-სისხლიანი?
თვით ხარ მშვიდობა, უხვად მადლთა ქვეყნად მომფენი,
მაგრამ სისხლით კი იკვლევს გზასა მძებნელი შენი!

რად არ შენდება უსისხლოთა მისი ტაძარი,
მისი, რომელიც თვით მშვიდობის ღვთაება არი?...

შვილი (შემოდის გახარებული)

მოვიდა ჩვენი სანატრელი, დედავ, ამბავი:
ჩვენი ქვეყანა, საქართველო, გაღვიძებულია,
მთელი კავკასი, მტერზედ რისხვით აღმომქმინავი,
ერთისა აზრით, ერთის გრძნობით აღელვებულია.
მომილოცნია!... გაგვითენდა ძლივს ბნელი ღამე!...
მაგრამ შენ სწუხარ, თითქო ამ თქმით მე ვერ გაამე.

დედა

მე ვწუხვარ მარტო მასზედ, რომე ჩემს სიბერესა
სანუგეშებლად მხოლოდ ერთი მოეცა შვილი,
მე ვწუხვარ მასზედ, რომ ჩემს მამულს ამ ნეტარს ღღესა
მხოლოდ ღა ერთი შეაკვდება ჩემგან შობილი.
ვაი, რომ ჩემის სიცოცხლისა მზე მაშინ ჩადის,
როცა ამოდის ჩემის ქვეყნის მზეი დიადი!...
ვაი, რომ ბინდი ღღეთა ჩემთა სიკვდილს მიქადის,
როს ჩემის ხალხის დიდებისა სჩანს განთიადი!
ამაზედ ვწუხვარ... მაგრამ ამას რაღა ეშველოს?
ღმერთს მარტო ერთს ესთხოვ, მკვდარი დედა ძემ
ასახელოს.

შვილი

როგორ? მეც მეზენი საომრად, დედის ერთასა,
რომ თავი დავსდო მამულისა ჩვენის სახსნელად?

დედა

სულზედა დიდი ცოდვა უნდა ედვას დედასა,
რომ შვილი ამ დროს არ გაჰზენოს ძმათა საშველად...
ღმერთმა გვაშოროს, შვილო ჩემო, იმა სირცხვილსა,
რომ შენ შინ იჯდე, ოდეს სხვანი იხოცებიან.
ვინც მამულისთვის არ იმეტებს თავისა შვილსა,
მას შვილი თვისი, ჩემო კარგო, არ ჰყვარებიან...
ვაჟ-კაცად იყავ, — ჩემი თხოვნა არის მხოლოდ ეს.

შვილი

არა՛ს დროს არა მყვარებიხარ ისე, როგორც დღეს,
შენ, დედა ჩემო!... რასაც მნუჟავ, აღვისრულდება...
შენგან შობილი შვილი განა მხდალად მოკვდება!

(ისმის გარედგან ჯარების ხმაურობა, შვილი ფანჯარას
მივარდება)

დედა (თავის თავად)

არ იცი, შვილო, როგორ მიღირს მე ეს სიტყვები,
და ვერც შეიტყობ მაგას ჩემგან, ისე მოვკვდები...

იმ დრომდე სულსა დანაშთენსა ღონეს მოფუკრებ,
ვიდრე საომრად, შეილო ჩემო, შენ გაგისტუმრებ,
რომე სიკვდილმა ჩემმა უცებ არ დაგაბრკოლოს,—
და მერე კი, ვგრძნობ, ბედი ჩემი მომიღებს ბოლოს.

(ისმის ჯარების სიმღერა ორ-პირად)

„ქართველო, ხელი ხმაღს იკარ,
დღე გათენდა დიდებისა,
თოფ-იარაღი აისხი,
დრო მოდის გამარჯვებისა.

მამულის დახსნის დღე არის,
ქვეყანა გენუკაეს შევლასა,
თავისუფლების შოვნაი
სჯობს საშოვნელსა ყველასა.

მამულის დამხსნელს ვაჟკაცსა
ხმალი და გული სდომია,
ვაჟკაცის გამომჩენელიც
მტერთან გულდაგულ ომია.

მამულის დახსნის არ მდომი
თავის თავისა მგმობია,
ძმანო, შინ უღლით სიცოცხლეს
ომში სიკვდილი სჯობია.

მაშ, მამულს თავი შევსწიროთ
საშველად, გამოსახსნელად,
თუ მისთვის დავიხოცებით,
ჩვენ ის გვეყოფა სახელად.

ქართველო, ხელი ხმალს იკარ,
დღე გათენდა დიდებისა,
თოფ-იარაღი აისხი,
დრო მოდის გამარჯვებისა“.

(ქუჩილამ ისმის დედა-კაცების და სოფლის პატარა ბიჭების ძახილი: „ჯარს გაუმარჯოს, ჯარს გაუმარჯოს“. ისმის კიუინა და ხმაურობა).

დედა (აღელვებული)

მიმიყვა, შვილო, დამანახვე ქვეყნისა მხსნელნი,
რომ მით დავიტკბო დღენი ჩემნი უკანასკნელნი.

შვილი (ჩამოიყვანს ლოგინიდან დედას, შეუჯდება მხრებში და მიიყვანს ფანჯარასთან)

შეხე, დედილო, ამ განწირულ ყმაწვილ-კაცობას,
ისე მიდიან სასიკვდილოდ, როგორც დღეობას.
(დედა, რა დაინახავს ჯარს, ცრემლს ვერ იმაგრებს დასტირის)
შეხედე, ხალხი რა რიგ ლოცვით ჯარსა აცილებს,
დიდი, პატარა მხიარულობს, შენ რა გატირებს?

დედა

ღმერთმა კურთხევა დიდ საქმეში წინ წაგიმძღვა-
როთ!
ჩვენ-კი, დედებმა, ღვთის წინ უნდა ცრემლები ვღვა-
როთ,

რომ ჩვენ შეგვასწოროს, მამულისთვის თავ-დადებულნი
კიდევ გიხილოთ შინ მოსულნი, გამარჯვებულნი.
მიმიყვა, შვილო, ლოგინთანვე, მუხლი მეჭრება.

(შვილს დედა უკანვე მიჰყავს)

ვაიმე, შვილო, რამდენს დედა აუტირდება,
როს ვეღარ ნახავს თავის შვილსა უკანვე მოსულს!..

შვილი

რა ვუყოთ, თუ კი სხვა გზით შეველა არა აქვს მამულს!

(ამ დროს ერთი ცხენოსანი მოადგება ფანჯარას და გა-
რედამ იძახის)

ცხენოსანი

კიაზო, წამო!.. რაღას იცდი, გვიგვიანდება,
დრო საშურია... ჩვენ ძმებს ჩვენით მშველი აკლდება.

შვილი

აჰა, მოვდივარ! აბა, დედი, მოიეც გული!
ჩემგან—მეომარს, შენგან შვილსა ითხოვს მამული.

(დედა გადაეხვევა შვილს და გულზედ მიიკრავს)

მშვიდობით, დედი! შენ ჩემზედა ნუ დაღონდები,
ცოცხალი მოვალ, თუ არა და ისე მოვკვდები,
რომ ჩემს სიცოცხლეს ამჯობინო ჩემი სიკვდილი...
ნუ სტირი, დედი! გზათა ვდგევარ, დამლოცე შვილი.

დედა

ვაი შენს დედას!... მოვიდა დრო განშორებისა
და გული მიმდის... უძლურია გული დედისა...
მაგრამ ნუსწუხარ, გადამივლის... შეილო, მშორდები!?
ვაი თუ მოვკვდე და ვისგანლა დავიტირები?...

(სტირის და უფრო მაგრად გულზედ მიიკრავს შეილს. მე-
რე უეცრად ხელს ანებებს და ზარ-დაცემულსავით თვალში
თვალს უყრის და მცირეს ხანს ამ ყოფით არის)

დედა

დედა არ გიყვარს, დედა შენი მოხუცებული?

შეილი. (გაოცებით)

მერე რო მიყვარს?

დედა

მასთან დარჩი!

შეილი

მერე მამული?

დედა (თითქო ეხლა გაახსენდაო)

მართლა მამული!... იგი უფრო საყვარელია,
მაშ, წადი, შეილო!... ღმერთი იყოს შენი მხსნელი...
მაგრამ, ვიშ! მე რომ უშენოთა მარტო მოვკვდედი,
ვილა დამმარხავს?.. წადი... წადი... ნუ გვიანდები...

შვილი

ეჰა, მამულო! შენის ტრფობის ძალსა ღვთიურსა
რა დაუდგება? კლდის სიმაგრეს აძლევ უძლურსა...
ოდეს შენდამი, სიყვარული დაიძვრის გულში,
დედაც კი შვილის სიყვარულს ჰკლავს, შენს სიყვა-
[რულში!

რა სხივოსანი შენი შუქი აღმობრწყინდება
კაცისა გულში, ყველა გრძნობა მასშია ჰქრება,
ვითა მზის შუქში უმცირესი მნათობი ცისა,
ვითა ზღვაშია, დაცემული წვეთი წვიმისა.
მშვიდობით, დედი! ძნელი არის შენი დათმობა,
მაგრამ უფრორცე ძნელი არის მამულის გამობა.

(შვილი გადის)

დედა (ღონე მიხდილი გადაიქცევა ლოგინ-
ზედ და სულთ-მობრძავი ამბობს)

ვაიმე, შვილო!... შენს წასვლასთან მიქრება ალი
ჩემის სიცოცხლის... უშენოთა ძნელია ყოფნა...
დიდხანს ებრძოდა შვილის ტრფობას მამულის ვალი,
ვალმა აჯობა, მაგრამ ძვირად დამიჯდა ჯობნა.
სულიც ამომდის... არ ყოფილა ძნელი სიკვდილი,
როცა შენ—შენი აღასრულე... მამული... შვილი!...

(კვდება)

კითხვა-პასუხი.

კითხვა.

კარგი რამა ხარ, ჩემო ქვეყანავ,
ლამაზად მორთულ და მოკაზმული;
მაგრამ რამდენადც მშვენიერი ხარ,
იმდენად უფრო მიკვდება გული.

გიმზერ და მზერა კვლავ სწყურიან თვალს,
გისმენ და სმენით ყური ვერ სძლება;
მაგრამ რამდენადც საყვარელი ხარ,
იმდენად უფრო გული მიკვდება.

რა დაგრჩენია კვლავ სანატრელი?
ღვთისგან რა არ გაქვს მომადლებული?
მაგრამ რამდენადც მადლით სავსე ხარ,
იმდენად უფრო მიკვდება გული.

ვინ მოგმართოს შენ და წინ არ დახვდეს
შენი სიმდიდრე, შენი უხვება;
მაგრამ რამდენადც მდიდარ-უხვი ხარ,
იმდენად უფრო გული მიკვდება.

მარქვი, რად არის იქ გულთა კლომა,
სად სიცოცხლეა გახარებული
და რამდენადც შენ ცხოველ-მყოფელ ხარ,
იმდენად უფრო რად კვდება გული?

ზასუხი.

მე სამოთხე ვარ და თქვენ კი, თქვენ კი!..
ვაი, ძე ჩემი ბედ-კრულ, უძლური!..

იქ თვით სამოთხეც ჯოჯოხეთია,
სად თვის შხამს ანთხევს მტრობა და შური.

საყვარელი ვარ... ჩემს მზიან ჩრდილში
სიყვარულს უნდა თვის ტახტი ედგას
და, ვაი, ამის სანაცვლოდ თქვენ კი
ერთმანეთს აყრით კრულვას და წყევლას!

მადლით სავსე ვარ და, ვაი, ჩემს შვილს
ეგ მადლი ჩემი ვერ უშენევია
და ან იქ რა ჰქმნას თვით წმინდათ წმინდამ,
სად ცოდვას მადლი დაუძლევია?

მე მდიდარი ვარ და თქვენ კი, თქვენ კი...
ლუკმა-ნატრულნი ერთმანეთსა სჭამთ,
მე ტკბილ ცხოვრების წყაროსა გაწვდით
და ვაი თქვენ კი ძმა-ძმის სისხლსა სვამთ!..

იქ თვით სამოთხის წალკოტი, მდგლო
უდაბნო-ლაა ურგებ-ურწყული,
სადაც არ აბნევს თვის წმინდა ნამსა
სული მართალი და წრფელი გული.

მ ა მ უ ლ ს .

მას აქედ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული,
ჰოი, მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შეება!
შენს ძარღვის ცემას მე ყურს ვუგდებ სულ-განაბული,
ჩემი ღამე ეგრედ თენდება და დღე ღამდება.

დაჟინებითა ფიქრი ფიქრზედ მოდის, გროვდება,
გრძნობა გრძნობაზე შეუპოვრად იძვრის ჩემს გულში,
და მე არ ვჩივი, — მიხარია, რომ ეგრედ ჰშრვება
ჩემი ცხოვრება შენსა ფიქრში, შენს სიყვარულში.

მაგრამ, მამულო, ჩემი ტანჯვა მხოლოდ ის არი,
ის არის მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო,
რომ შენს მიწაზედ ამდენ ხალხში კაცი არ არი,
რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი განუზიარო!...

ჩემო კალამო.

ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში?
რასაც ვმსახურებთ, მას ერთგულად კვლავ ვემსახუ-
როთ,
ჩვენ წმინდა სიტყვა უშიშრად მოვეფინოთ ხალხში
ბოროტთ საკლავად,—მათ სულთ-ხდომის სეირს ვუ-
ყუროთ.

თუ კაცმა ვერ სცნო ჩვენი გული, ხომ იცის
ღმერთმა,
რომ წმინდა არის განზრახვა და სურვილი ჩვენი:
აგვიყოლია სიყრმიდანვე ჩვენ ქართველის ბედმა
და დაე გვძრახონ,—ჩვენ მის ძებნით დავლიოთ დღენი.

ჩემზედ ამბობენ: „ის სიავეს ქართველისას ამბობს,
ჩვენს ცუდს არ ჰმაღავს,—ეგ ხომ ცხადი სიძულ-
ვილია!“
ბრიყვნი ამბობენ, კარგი გული კი მაშინვე სცნობს—
ამ სიძულვილში რაოდენიც სიყვარულია!

გ ა ზ ა ფ ხ უ ლ ი.

ტყემ მოისხა ფოთოლი,
აგერ შერცხალიც ჭყივის,
ბაღში ვაზი ობოლი
მეტის ლხენითა სტირის.

—

აყვავებულია მდელო,
აყვავებულან მთები;
მაშულო საყვარელო,
შენ როს ლა აყვავდები?

ირლანდიისადმი

(ტომას მურისა)

არ დაგივიწყებ, არა არა!... ვიდრე ჰფეთქს გული,
ვიდრე მიდგია ძარღვში სისხლი და პირში სული!
ვიდრე სიცოცხლის ჩემის ძაფი სრულ არ გაწყდება,
შენი, სამშობლოვ უბედურო, ხსოვნა მექმნება.
ჰოი, ტანჯულო! მაგ მწუხარის სახით შენითა,
უიმედობის წყლულით გულში, თვალში ცრემლითა
შენ უტკბესი ხარ ჩემთვის ყოველ იმა ქვეყნებზე,
თავისუფლების რომელთ ათბობს მშვენიერი მზე.

—

შენ რომ, ვიშ ტურფავ, იქმნე ისე ძლიერ მორკმუ-
თავისუფალი, ბედნიერი და დიდებული, [ლი,
როგორც ოცნებით დღე და ღამე მე მენატრები—
რა რიგ ამაყის სიხარულით თავს მოგვევლები!
თუმცა დიდების სვითა შენით მე დავსტკებოდი,
მაგრამ მაშინაც მეტად მე ვერ მეყვარებოდი,
ვით მიყვარხარ დღეს სევდიანი, მკმუნვარ-მწუხარე,
გულ-დაკოდილი, მორღებოლი და მგლოვიარე.

დე, დაგიორგუნოს მტერმა შენმა თავისუფლება,
დე, დაგდვას კისრად მძიმე ხუნდი, მძიმე კირთება!
ხოლო რაც უფრო მწუხარედა ჩვენ წინ იქმნები,
მით უფრო მეტის გულის წვითა შენ გვეყვარები.

ვით არ აღვენთვით სიყვარულით შენდამი ჩვენა,
როს, ვითა თვისთა შეილთ ფელქვანი, გვაწოვებ შენა
შენსა უბიწო, წმინდა სისხლსა, რომელიც არი
მწვავის ტკივილით შენის წყლულით გადმომდინარი!

*
* *
*

მესმის, მესმის სანატრელი
ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა!
სიმათლის ხმა ქვეყნადა ჰქუხს
დასათრგუნვად მონატრისა.

აღმიტაცებს ხოლმე ის ხმა
და აღმიგზნებს იმედს გულში...
ღმერთო, ღმერთო, ეს ხმა ტკბილი
გამაგონე ჩემს მამულში!

ი ა ნ ი ჩ ა რ ი.

აგერ რაზმიდამ ისკუბა ყარაბაღულმა მერანშა,
შორსა გაჰფანტა თრთოლით ხმა მისმა რახტისა ჟღე-
რამა...

მიჰქრის, მიჰრინავს, მიჰეჩავს, უკან მისდევს მტერისა
მასზედ ჰზის ივერიელი ჭაბუკი, ვინმე ჩაუქი. [ბუქი,
აგერ უეცრად რალამაც ჰაერში გაიკრიალა,
თურმე მან თოფი თავისი შეაგდო, შეატრიალა,
მერე ლამაზად ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ გადმო-
წვებოდა,

ხან ცხენიღამა ჰბტებოდა, ხან ზედვე შეჰფრინდებოდა.
შენოდა იგი ჭაბუკი ცხენზედა ვით ალვა რგული,
მაგრამ მე, მის მჭვრეტელს, ნაღვლით ამერია სული,
გული...

ვსთქვი, თუ ვისთვის შენ კისკასობ, ვისთვის იჩენ
სიმარდესა?

შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღუპველს ოსმა-
ლეთსა?

შენს სიმარდეს, სიჩაუქეს, ქართლი შენი არ დაჰყურებს,
მეფე შენი თავის ქებით ჭაბუკს გულს არ გიხალისებს!...

მ ლ მ ზ ი ა.

მკრთალი ნათელი სავსე მთვარისა
მშობელს ქვეყანას ზედ მოჰფენოდა
და თეთრი ზოლი შორის მთებისა
ლაქვარდ სივრცეში დაინთქმებოდა.

არსაიდამ ხმა, არსით ძახილი!!...
მშობელი შობილს არრას მეტყოდა.
ზოგჯერ-კი ტანჯვით ამოძახილი
ქართელის ძილშია კვნესა ისმოდა!

ვიდექ მარტოკა.... და მთების ჩრდილი
კვლავ ჩემ ქვეყნის ძილს ეალერსება,
ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი, ძილი,
როსლა გვეღირსოს ჩვენ გაღვიძება?!...

სტიროდეთ!

(ლორდ ბაირონის გერაული მელოდია)

ოხ, სტიროდეთ მათ, ვინცა სტირიან
მდინარეებზედ ბაბილონისა,
მათ, ვისც ტაძარი ნანგრევ არიან,
ვისიც მამული სამშობლოსა
არა რა არს რა, გარდა სიზმრისა!
სტიროდეთ მსხვერუტს იუდის ჩანგსა!
სტიროდეთ... სადაც ღმერთი იმ მტირალთ
იმყოფებოდა, იმა აღაგსა
არიან, ვისაც ღმერთი არა ჰყავსთ.

რომელ წყაროში დიდ ისრაილი
დაიბანს თვის ფეხთ აღსისხლებულთა?
როს იგალობებს კვლავცა სიონი
ღრმა სიტკბოებით ხმათ აღვსებულთა?
ან მელოდია როს კვლავ იუდის
გამააცოცხლებს ისევ იმ გულთა,
რომელნიც სძგერდნენ მის ციურ ხმისთვის?
ტომო, ფეხითა სვლით მოწყლულითა,
ტომო, გულითა დაღალულითა,
ვით აღფრინდები სამშვიდო ადგილს?
მელას აქვს ხვრელი და თვის ბუდე ჩიტს,
კაცსა—სამშობლო და ისრაილსა
არა რა, გარდა თვის საფლავისა!

თ. ნიკოლოზ ბარათაშვილზედ

ცუდათ ზომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირული სულის კვებება,
და გზა უვალთ, შენგან თელილი, მერანო ჩემო, მაინც დარჩება.
ნ. ბარათაშვილი.

აღარა გვყევხარ!... უღმრთო იყო შენი სიკვდილი!
ვინ უწყს, რადენი საუნჯენი დაემარხეთ ჩვენა,
ვგ მტაცე გული, სიყვარულის სხივ-ქვეშ გაშლილი,
რაოდენ გრძნობით, ჯერ უთქმელთ, ჩვენ ჩაგვესვენა?
ვინ იცის, თანა რაოდენი წარღვე ფიქრნი?
მათ მნიშვნელობა დაგვეკარგა ჩვენ საუკუნოდ...
რაოდენ იმედთ და ნუგეშთა კოკრად ყვავილი
ჩასქენენ შენს გულში განუშლელად, ეგრე უდროოდ?
არა დედ-მამა,—მაგ სიკვდილით დაობლდა ერი!...
ვისლა მივანდოთ ჩვენი გრძნობა, ტანჯვა და ღზენა?
მაგრამ, პოეტო საყვარელო, ხარ ბედნიერი,
რომ შენი ლექსი სიკვდილითაც არა გკლავს შენა.

გ უ თ ნ ი ს დ ე ლ ა

„გადი-გამოდი, გუთანო,
ღირღიტავ, ბანი უთხარო“.

ერთს ბედ ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ,
წილად გვარგუნეს შავი მიწა ჩვენ.
ერთგულად ვჭიმოთ ჭაპანი ჩვენი,
უსიხარულოდ დავლიოთ დღენი,
ბელტი ბელტზედა გადავაწვინოთ
და შრომის ოფლი მიწას ვაწვინოთ.
ნუ დამიღონდი!... შენი უღელი
ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:
მეც შენებრ მიწას დავყურებ თვალით,
რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;
შენებრ მეც მელის მიწა ვით მსხვერპლსა,
სიკვდილის შემდეგ დასავიწყელსა.
შენ პირუტყვი ხარ და მე მეტყველი?!
ეგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება...
რად მინდა ხმალი, თუნდ იყოს მჭრელი,
თუ სიმართლისთვის დამიჩლონდება?
აბა, რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანი,
რომე აჩეჩოს მარტო მიწანი

და არ მოსთხრიდეს ძირით იმ ბაღახს,
რომელიც უშლის თესლსა ამოსვლას?
მე ჩემის ჭირის, ჩემის წუხილის,
ჩემის კაცობის გულის დუდილის
სიტყვანი გულში მეზადებიან,
მაგრამ გულშივე უხმოდ ჰკედებიან.

შენ ვერ გაიგებ მეტყველის ტანჯვას,
როცა სიტყვასა მართალს გულში ჰკლავს!...
აქ მენდე, ლაბავ, ჩემი უღელი
შენს უღელზედა უფროა ძნელი.
მაშ, რა გაღონებს?... გასწი ჭაბანსა
და გაიტანე გუთანი ბოლოს,
ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,
ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!...

მ უ შ ა.

I

გოლვიან დღესა ტფილისშია შუა ბაზრისკენ
მე ჩამივლია... ჩემო მუშავ, მინახვიხარ შენ
კედელთან მწოლი, მხურვალე მზე ზედ დაგყურებდა,
ჩუმი ღიღინი შენი ხშირად გულის მიწყლულვებდა.
ნაღვლიან ხმაში სულ ისმოდა შენი ცხოვრება,
დღიურ ლუკმისთვის ტანჯვა, შრომა და მწუხარება.
ვინა ხარ შენა, ჩემო ძმაო? სიღამ მოსულხარ?
ბატონის მათრახს ვერ გაუძეღ, გამოქცეულხარ,
მოშორებულხარ ჯალაბობას, შენსა სახლ-კარსა,
მინდორს, მამულს და შეჩვეულს მიწასა, წყალსა?
თუ უნებლიედ გადმოგტყორცნა მუხთაღმა ბედმა,
ან მოგიტაცა სხვა კაცზედა მაცდურ იმედმა?
აქ სად მოსულხარ?... რაც დაჰკარგე და რაც დასტოვე,
მის მაგიერი ტფილისშია, აბა, რა ჰპოვე?...

II

აი ტვირთ ქვეშე მოკაკულხარ, საბრალოვ, შენა!
ოფლი წურწურით პატიოსანს შუბლით გედვრება,
შეგუბებულის სულის ისმის დაღლილი ქშენა,
მიხვალ, საწყალო, ტომარის ქვეშ, მუხლთ გეცეცება!..

ვინ შეგიბრალებს?... აგერ მოჰქრის დიდ-კაცის დრო-
შენს პირდაპირა იგი მორბის დაუდევნელად, [შკა,
აგერ წამოგწვდა, დაგეჯახა,— და, როგორც კოკა,
შენ—კერძო ღვთისა—არ დაგინდო დასამსხვრევ-
ლად...

შენ გარდიქეცი ტომართურთ და გამვლელ ხალხმა
მაგ შენ ყოფაზედ იწყო უგრძნოდ მაღლა ხარხარი....
რასც მაშინ ჰგრძნობდი, ყოველი სთქვა მწუხარმა
თვალმა:

შენს ღუმელშია იყო ღვთისა რისხვისა ზარი!
იმავე ღუმელით მიხველ, წევა დაუწყე ტვირთსა,
ძარღვნი გაღურჯდნენ შენს სახეზე, თითქო სკდებიან,
სწევ, ვერ ეწევი—გეკარგება შენ საზრდო დღისა...
ხალხი გიყურებს—და არავინ არა გშეგლიან!...

III

აჰა, მიხვედი, მიუტანე ტვირთი პატრონსა,
რუსულ ფარაჯის კალთით შუბლზე იწმენდავ ოფლისა...
განივრად იძვრის დიდი მკერდი სიგრილეშია,—
იცდი, საწყალო!—შენი ლუკმა იმის ხელშია!...
ხშირად ამ ლუკმის მთლად მოცემაც იმას შენთვის
ჰშურს,
ხშირად ფასს გიკლებს შიშველს, მშიერს, მწყურვალს,
უბედურს....
„ნუ მიტეხ ლუკმას,— ეუბნები,— ღმერთსაც შეხედე!..
მე ეგე ლუკმა პირუტყვისავით ზიდვით ვიყიდე“.

შენ უღონო ხარ.... და უღონოს კაცი იბრძოვებს, მდიდარს მეტს მისცემს, შენ კი გროშზედ შეგეგვატრება, ვისაც არ უჭირს, მას გააძღობს, — და შენ-კი გიკლებს, შენ, რომელსაცა ერთის გროშით დღე გემატება. ეგრედ დასჯილი უსამართლოდ ბევრჯერ წამოხვალ და, თუ დაღამდა, თავთ დაიდებ ერთგულ კურტანსა და სადმე ქვებზედ მიეგდები იმ ფიქრით, რომ ხვალ ისევ ამ რიგად განაგრძელებ უღმრთო შრომასა.

IV

შენს სიცოცხლესა დაღამებ ესრეთს შრომაში, კაცი კაცურად ვერ იცხოვრებ ვერც ერთსა დღესა... მერე, ვინ იცის, რომელ ქოხში, რომელ სარდაფში დაუწყებ ბრძოლას სასიკვდილოდ მოსულისა სენსა. მარტო ეგდები და ლეიბად გექმნება ნამჯა და სახურავად, თუ კი მოგყვა, რუსის ფარაჯა!... მარტო იცოცხლებ და მარტოცა, ძმაო, მოჰყვდები! ჯალაბი შენი ვერ დაგასხამს მღულარე ცრემლსა, ვერ დაგტირებენ საბრალონი შენი შვილები, ამაოდ მათკენ სიკვდილის ჟამს გაიწვდი ხელსა. მოჰყვდები და მსწრაფლ ჩაგქედავენ საკაცეშია, უცრემლოდ, ძმაო, ჩაგიშვებენ სამარეშია! ეგრედ უბრალოდ გაფუჭდები, — და ჩვენს ხსოვნასა არათფერი არ მოაგონებს შენს „აქ“ ყოფნასა.

ხმა სამარადამ.

I

სამართალს ფულითა ვსჭრიდი,
გროშისათვის კაცს გავყიდდი,
თვით ძმას ორმოს გავუთხრიდი
და ჩემს ჯიბეს ნელ-ნელ ვზრდიდი;
საზრდოს გლესსა წავართმევდი,
მშიერს, მწყურვალს დავაგდებდი.
თუ შიმშილით მოკვდებოდა,
მე ის არ დამნანდებოდა.
რაც კი რამ ჰქონდა საწყალსა,
ჩემს ჯიბეს აძლევდა ხარჯსა;
ჩემი ჯიბე ვტენე, ვტენე,
ისე მოვკვდი, ვერ გავტენე.

II

ობლის ვედრება, ტირილი
ჩემთვის იყო გაუგებრად,
განა ვიყავ მე გულჩვილი?
სხვის ტირილი მიჩნდა მღერად.
წვრილ-შვილნი გლესთა ქვრივებსა
შიმშილით ეხოცებოდნენ;
მათაც კი ვსთხოვდი ფულებსა,

როს საქმისთვის მოვიდოდნენ.
ირჩობოდა, კაცს ვხედავდი,
მე შემეძლო მის მორჩენა:
მის მორჩენას გავხედავდი,
თუ მესმოდა ვერცხლის ბზენა.

III

თუ არა და ხელსა ვკრავდი
და მას წყალში მე ჩავკლავდი.
ბევრსა საქმეს ამის მსგავსსა
მე ვიქმოდი მეტად კარგსა.
სიცოცხლეს კარგად ვიცნობდი
და იმ ცნობით ვსარგებლობდი:
დროზედ სიბრმავე ვიცოდი,
დროზედ თვალის ახილება,
დროზედ სიფიცხით ვიწოდი,
ხანც ვიცოდი დაზანტება.

IV

გლეხებთან ვიყავ ჰკვიანი,
ტუტუცი ნაჩაღნიკთანა;
უხმოსთან ვიყავ ხმიანი
და უსიტყვო—ხმიანთანა.
ვინც მე შიშით მიყურებდა,
მას ბრაგა-ბრუგს დავუწყებდი;
და ვინც კი დამიყვირებდა,

მას მე ფეხ-ქვეშ ვუძვრებოდი;
ღმერთმან მომცა მარდი ხელი,
დაუღლეელი თავის ღღეში,
მუნით ცურდებოდა ქრელი
ჩემ გაუმაძლარ ჯიბეში.

V

სულ ჯიბისთვინა ვცდილობდი,
მისთვის კაცსა ტყავს ვაძრობდი;
ეს წყეული ვტენე, ვტენე,
აჰა, მოვკვდი, ვერ გავტენე...
რალა გითხრათ? ვიყავ კარგი,
ქვეყნისათვის დიდი მარგი.
არც ვიყავ დიდი, არც მცირე,
ჩემს ღღეში ცრუადა ვსწირე;
არც ვიყავ გლეხი, არც ბეგი;
მაშ რა ვიყავ?—მდივან-ბეგი!
და აწ მესი გლეხებისა,
ერთგული ყმა ფულებისა
მტვრადა ვდევარ სამარესა,
მოდი, ენდე ცრუ სოფელსა!...
შეიბრალებთ ჩემი გვამი!...
თუ ოდესმე ვინმე მნახეთ,
საიქიოს თუა ქრთამი,
გამახარეთ, ჩამომძახეთ.

ბედნიერი მარი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?
მძიმე ყალბით,
ლამაზ ფალბით,
მორთული და მშვენიერი;
უწყინარი,
უჩივარი,
ქედ-ღრეკილი, მადლიერი;
უშფოთველი,
ქვე-მძრომელი,
რიგიანი, წესიერი;
ყოვლად მთმენი,
ვით ჯორ-ცხენი,
ნახედნი და ღონიერი.

**

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!
ყველა უნჯი,
ყველა მუნჯი,
გულ-ჩხვილი და ლმობიერი;
თვალ-ამბული,
თავ-აკრული,

პირს ლაგამი ზომიერი;
ყველა ყრუი,
ყველა ცრუი,
ქკვა დამჯდარი, გულ-ხმიერი;
მცირე, დიდი
ყველა ფლიდი,
ცულოლოტი და მანკიერი.
ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!
მტვერ-წაყრილი,
თავ-დახრილი,
ყოვლად უქმი, უდიერი,
უზღუდონი,
გზა-მრუდონი,
არ გამტანი და ცბიერი;
მტრის არ მცნობი,
მოყვრის მგმობი,
სხვასთან მხდალი, შინ ძლიერი;
არ რის მქონე,
არ რის მცოდნე,
უზრუნველი და მშვიერი.

**

ჩვენისთანა ბედნიერი
კიდევ არის სადმე ერი?

რა ვაპმთეთ, რას ვფრებოდით

ა ნ უ

საქართველოს ისტორია მეცხრამეტის საუკუნისა.

ერთხელ მე და პაპა ჩემი
ერთს ადგილს შევიყარენით;
ჯერ, როგორც მოგვხსენებათ,
მრავალჯერ დავამთქნარევით.

მერე ვუთხარ:—პაპა ჩემო!
უწინდელი რამ გვაუწყეთ:
რით ვიდიდეთ თავი ჩვენი,
სახელი რით მოვიხვეჭეთ?

მაგალითებრ, მაშინ, როცა
მიიწურა ქართველის ბედი,
როცა მოგვიკვდა ერეკლე,
ის ჩვენის ქვეყნის იმელი,—

რა ვაკეთეთ? რას ვფრებოდით?
—შენი მტერი!... პირლიადა
დავრჩით და ცას შევყუროდით.

მერე, როს მეფე გიორგი
დაჯდა შერყეულსა ტახტზედ,
შინ თვის-ტომნი აუჯანყდნენ,
წამოასხდნენ მტრადა თავზედ, —
 რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
 — ჩვენც ერთმანეთს გულმოდგინედ
 ვიწეწდით და ვიწეწებოდით.

მერე, როცა ე მაგ წეწვით
მეფეს საქმე გავუჭირვეთ
და ქვეყანას ერთგულობა
ჩვენი ურცხვად დავუძვირეთ, —
 რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
 — რუსეთისკენ სახვეწნელად
 გავრბოდით და გამოვრბოდით.

მერე, როცა საწყალ მეფემ
დაგვიყენა ლეკნი მცველად,
თვის ქონება სრულად დასდვა
ჩვენის ქვეყნის დასახსნელად, —
 რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
 — მაღლიერნი მუთაქაზედ
 ვიწეწეთ და ვნებვივრობდით.

მერე, როცა მოკვდა მეფე,
აიშალნენ მეფეთ ძენი

და ერთმანეთს შურითა
სულ ძირს დასცეს ქართვლის ბჭენი, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ჩვენც ლაშაზად სულ ყველასა
თვითო-თვითოდ ვღალატობდით.

მერე, როცა დაქსაქსულნი
შაფმა ბედმა ხელთა გვიგდო
და ჩვენი სვე ბურთსავითა
სათამაშოდ წინ გაიგდო, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ჩვენც ყაბახზედ ვაჟკაცურად
ვჯირითობდით, ვბურთაობდით!

მერე, როცა გაგვიჭირდა
ყოფნა უცხო ხალხის ხელში,
რუს საშველად მოწვეულმა
წაგვიჭირა თოკი ყელში, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მაშინ მივხვდით, რომ ყველანი
ერთს ტაფაში ვიწვევდით.

მერე, როცა ამ წვა-დაგვამ
დღენი ჩვენი მოგვაწბილა,
ტანჯვა ველარ აფიტანეთ,
სინილისმაც გაგვაშხილა, —

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— შერცხვენილნი და დამწვარნი
აქა-იქა ვჩურჩულობდით.

მერე, როცა ეგ ჩურჩული
შეგვიტყეს, თუ შეგვამცნიეს,
როცა ცხერისა ფარასავით
მოგვკრიბეს და შეგვამწყვრიეს,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ფერ-მიხდილნი ბეზლობაში
ერთმანეთს ვეჯიბრებოდით.

მერე, როცა მაგ ბეზლობით
ზოგმა თავი გადვირჩინეთ,
ქვეყნისათვის ზრუნვა, ფიქრი
ჩვენ თავიდან ავიცდინეთ,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მოყვევით და სიხარულით
ყოველ დღე ვბედოვლათობდით.

მერე, როს ბედოვლათობით
საქმე ხელთ არ მოდიოდა,
რაც რომ გვქონდა, სულ გავფლანგეთ,
არა რა შემოგვდიოდა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ერთმანეთს უსინიდიოდ
მამულებს ვეცილებოდით.

მერე, როცა მაგ ცილობით
ერთმანეთი ჩვენ დავლუბეთ,
ერთმანეთის მტრობით ჩვენს სახლს
ცეცხლი ჩვენვე წავეუკიდეთ,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ჰკვიანურად იმ ცეცხლის წინ
ვისხედით და ხელს ვითბობდით.

მერე, როს ხელთ სათბობადაც
ჩვენი სახლი აღარ ვარგდა,
როცა დიდი და პატარა
გალარიბდა, გალატაკდა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— თვით შევსხედით მაღლა თაროს,
დაბლა ყმებსა ტვინსა ვწოვდით.

მერე, როცა ის ყმებიცა
დროთა ბრუნვით ჩამოგვეერთვა
და ცხოვრების ჩვენის წყარო
მაგ გზობითაც თითქო შესწყდა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მაგას, შეილო, ნულარ მკითხავ...
ვტიროდით—ვიხოცებოდით!...

მერე, როცა მაგ ტირილით
ყმები აღარ დაგვიბრუნდა

და ყმებისა მოშორების
გულს ტკივილი დაგვიყუჩდა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
—რაღაც ბანკი მოვიგონეთ
და მასზედ ვლაზღანდარობდით.

მერე, როს საშვილი-შვილოს
ბანკს უმუხტლა თქვენში ერთმა:
ჩემთვის ბანკი რა ჰქვიაო,
არ მამცაო შვილი ღმერთმა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— „Наплечо“-ბა გვასწავლეო,
მთავრობას ვეხვეწებოდით.

მერე, როცა....— კიდევ როცა!...
აქ გამიწყრა პაპა ჩვენი:
— შემაწუხე ამდენ კითხვით,
„პოჟოლუსტა“, დამეხსენი.
— რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?...
მას ვშვრებოდით, რომ თქვენსავეთ
უსაქმოდ ვცხეტებოდით.

ლ ო ც ზ ა.

მამაო ჩვენო, რომელიცა ხარ ცათა შინა!
მუხლ მოდრეკილი, ღმობიერი ვდგევარ შენ წინა,
არცა სიმდიდრის, არც დიდების თხოვნა არ მინდა;
არ მინდა ამით შეურაცხ-ვჰყო მე ლოცვა წმინდა...
არამედ მწყურს მე, განმინათლდეს ცით ჩემი სული,
შენგან ნამცნების სიყვარულით აღმენთოს გული,
რომ მტერთათვისაც, რომელთა თუნდ გულს ლახვა-
რი მკრან,
გთხოვდე: „შეუნდე—არ იციან, ღმერთო, რას იქმან“!

მოდით, შვილნო

(დიმიტრი თავდადებულიდან)

მოდით, შვილნო, აქ მოგროვდით,
გეტყვით გულის გასათბობსა,—
ვინ ვიყავით, რა ვიყავით
ჩვენ, ქართველნი, წინა დროსა,—
იმ დროს, როცა ქართველის ბედი
ჩვენ ქართველთვე გვეპყრა ხელში,
როცა მამულის შეილობა
სასახელოდ იყო ჩვენში.

შვილნო, თქვენნი წინაპარნი
ეგრე გაულ-ქვად როდი იყვნენ...
ძმა ძმასა და მამა შვილსა
მამულს ხოლმე შესწირვიდნენ.

შვილის ყოლა გლეხს თუ თავადს
მარტო მისთვის გვიხაროდა,
რომ მამულსა მეომარი
მით ერთი ემატებოდა.

ტკბილსა ძუძუს დედა შვილსა
იმ იმედით აწოვებდა,
რომ სიცოცხლით, ან სიკვდილით
ის მამულს ასახელებდა.

უწინ ქართველს უხაროდა
მამულისთვის მტერთან ომი,
ან მოჰკლავდა, ან თავის თავს
შეაკლავდა როგორც ლომი.

მამულისთვის ვის ახსოვდა
განსაცდელი განსაცდელში!
ტრფობა გვქონდა გულში აბჯრად
და სატევრად—ხმალი ხელში.

ეგრედ, შვილო, აქ სცხოვრებდა
უწინდელი ქართველის შვილი,
მის მუდამი ნატვრა იყო
ან სახელი ან სიკვდილი.

მათს მომდევარს ყოველს თქვენგანს
ჰყვანდა დიდი წინა-პარი...
რჯულის დაცვა, მიწა-წყლისა
მის მოწამედ თქვენ წინ არი...

ეხლა რა ვართ? საწველ-ფურად
თავი ჩვენი გადვიქციეთ,
ის სახელი, ის დიდება,
ის ოჯახი დავაქციეთ...

რაც ვყოფილვართ, ის აღარ ვართ,
რაც ვართ, ის ნულარ ვიქნებით...
ღმერთი გვისხნის, თუ შვილთ მაინც
გზად და ხილად გავედებით.

წინა კაცი უკანასი
ხილიაო, ნათქომაი,
დღეის ვაგლახს ამით დასძლევს,
ვინცა ხვალისა მდომია.

ტყუილია სულთქმა, უში,
კაცი უნდა კაცად იყვეს,
სანთელსავით თვით დაიწვას
და სხვას კი გზას უნათვიდეს.

ამით იყო საქართველო
უძლეველი და ძლიერი,
ამით ედგა მტერს გულ-და-გულ
ეს პატარა ქართველის ერი.

და მ ა კ ვ ი რ დ ი.

პატიოსანთ მტერთა შორის
მოციქული ნამუსია.

გებრალებოდეს, ნუ ჰრისხავ
კაცს, შენზედ შურით მწდომსაო!...
კეთილი ფარად უფარე
შენთვის ბოროტის მდომსაო,
მადლისა წყაროს ახმევდე
ცოდვის გუბეში მდგომსაო.

კაცად მაშინ ხარ საქები,
თუ ეს წესი წესად დარგე:
ყოველ დღესა შენს თავს ჰკითხო, —
აბა, მე დღეს ვის რა ვარგე?

სიკეთით სძლიე შენს მტერსა,
ერიდე სისხლით ზღვევასა:
სულ-გრძელობითა ძლევა სჯობს
ვაჟკაცობითა ძლევასა.

ვაჟკაცთ ცრემლსა რად უძრახვენ?
რკინაც სტყდება, როს სცემს გრდემლი...
კაცთ და პირუტყვთ გასარჩევად
ღმერთმა შეჰქმნა მარტო ცრემლი.

მადლმა სთქვა: წუთი-სოფელში
ყოფნა ვაი რა ძნელია!
ძალი ჰძალოვნობს, ჰბატონობს,
მე გული გადამელია,
საცა კი შევხვდი, დამძლია,
ვერ შეუბრუნე ხელია...
მართალი უთქვამს, ვინცა სთქვა:
„ძალა აღმართის მხენელია“.

ხმალი იმოდენს ვერას იქმს,
მრისხანე და ძლიერიო,
რასაც იქმს მშვიდობიანი
კალმის პატარა წვერიო.

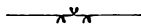
შუბი დიდია და მძლავრი,
სისხლ-მღვრელი, სისხლის მსმელია,
წყნარი, პაწია ნემსი კი
შიშველ-ტიტველთა მცმელია.

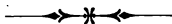
არა, არ ვუქებ ვაჟაკსა
კაცთა მუსრვას და ომსაო!...
ვაჟაკ იგია, ვინც მართალს
ეტყვის ქვეყანას მცდომსაო,
ვინც არ შეუდრკა მრავალსა,
ხშირად მართლისთვის მწყრომსაო,
ვინც კრავს უმანკოს ეკრძაღვის
და პირში უდგა ლომსაო.

წუთის-სოფელი ესეა:
ღამე ღღეს უთენებია,
რაც მტრობას დაუქცევია,
სიყვარულს უშენებია.

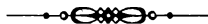
თუ სახელის შოვნა გინდა,
ღღეს ისეთი ნერგი დარგე,
რომ ხვალემა მადლობით სთქვას:
ნანერგითა შენით მარგე.

ვაჟკაცად იმას არ ვაქებ,
ვინცა სისხლისა მღვრელია,
ვაჟკაცად იგი მიქია,
ვინც უბედურთა მხსნელია.

ამოწვდილს ხმაღსა მტრისასა
წინ მიაგებე ფარიო:
დროზედ ნახმარი ფარიცა
იგივე ხმალი არიო.

ჰკუამ სთქვა: წუთის სოფელსა
აღმართი მე ვახვევინე,
თესლი მოვკრიბნე და ხნულში
დავთესე, დავაზნევინე;
ულონოს ღონე მე მივეც,
ხელი მე გავაქნევინე.
გულმა სთქვა: ჰკუავ, მართალ ხარ,
და ზოგიც მე მათქმევინე:
შენი ნახნავის გორახი
ფარცხით მე მომაფუშნეტიანე;
ნაგოლვი, მშრალი ბელტები
ცრემლით მე მომარწყუვევინე;
შენი ნათესი, ნანერგი
სისხლის ღვრით გამაზღვევინე;
შენსა ჯეჯილში, ყანაში
ღვარძლი მე ამარჩევევინე;
ნამაგარი ძნალ შევკარ,
ზვინად მე დამადგმევინე...
ვკენეს, რომ ერგოს ყველას სწორად,
და შენ, ეს ვერ გაქმნევინე,—
არ იქმნა, ჰკუავ, მადლის გზა
მე შენ ვერ დაგაქნევინე.

ს ა რ ჩ ე ვ ი.

	გვ.რ.
ჩემო კარგო ქვეყანავ	3
ლოცვა (აჩრდილიდგან)	4
არაგვი	5
მარად და ყველგან საქართველოვ	6
ბაზალეთის ტბა	8
ქართველის დედას	10
ღმერთო აკურთხე	11
ნანა	12
პოეტი	17
დედა და შვილი	18
კითხვა-პასუხი	28
მამულს	30
ჩემო კალამო	31
გაზაფხული	32
ირლანდიისადმი	33
მესმის მესმის	34
იანიჩარი	35
ელეგია	36
სტიროდეთ	37
თ, ნიკ. ბარათაშვილზედ	38
გუთნის დედა	39
მუშა	41
ხმა სამარიდან	44
ბედნიერი ერი	47
რა ვაკეთეთ-რას ვშვრებოდით	49
ლოცვა	55
მოდით შეილნო	56
დამაკვირდი	59
კკუამ სთქვა	63

„ცოდნა“-ს წიგნის მაღაზიაში ისყიდება:

ლექსები ილია ჭავჭავაძისა—სურათით	15 კ.
რაჭა (გზა და გზა) სოსიკო მერკვილაძისა	20 კ.
რაშია ბედნიერება? იასე რაჭველისა	10 კ.
სამშობლო და კაცობრიობა ნათ. ივ. მაჭავარიანისა	10 კ.
სიმღერა აკაკისა სურათით	15 კ.
წმინდა გიორგის რაზმი აკაკისა	5 კ.
გრიგოლ ორბელიანის ლექსები	20 კ.
კულტურა ლიპერტისა ნათ. კ. ყიფიანისა	50 კ.
ლექსიკონი რუსულ-ქართული, მინერალოგ. ასტრონომ	50 კ.
სამეგრელოს საერო სკოლები ლ. ლოლუასი	5 კ.
ბაში აჩუკი აკაკისა	30 კ.
სომეხთა მეცნიერნი და ქვათა ღალადი. ი. ჭავჭავაძისა	30 კ.
თარგმანი იგივე რუსულად	50 კ.
დამაკვირდი — ბრძენთა და მეცნიერთა აზრები	50 კ.
მამიდა ასმათი გ. წერეთლისა	20 კ.
თავ-გადასავალი აკაკისა	1 მ.
სიტყვიერების თეორია ე. კ.	1 მ.
გლეხი კაცის ისტორია მე-2 მე-3 და მე-4 ნაწილი	1—80
დამონებული ნათ. სახოკიასი	1 მ.
ლექსიკონი ქართულ რუსული ჩუბინაშვილისა ყდით	9 მ.
ამგვარივე რუსულ-ქართული ყდით	3 მ.
ლექსიკონი საბა სულხან ორბელიანისა	2 მ.
თხუზულებანი: აკაკი წერეთლისა, ილია ჭავჭავაძისა, ალ. ყაზბეგისა, მამია გურიელისა, გიორგი წერეთლის, გრ. აბაშიძის, ვაჟაფშაველასი, არაგვისპირელისა, ია ეკალაძისა და სხვათა. სურათები: აკაკსა, გიორგი წერეთლისა, ნიკ. ბარათაშვილისა და სხ.	30—70

**აქვე ისყიდება სკოლებში სახმარებელი სახელ-
მძღვანელოები და ყოველგვარი ქართული წიგნები.**

ვინც მოისურვებს წიგნების დაბარებას, დაუყონე-
ბლივ გაეგზავნება ფას დადებითაც.

მისამართი ფოსტით: Тифлисъ книжный магазинъ „ЦОДНА“
დექისა. Тифлисъ „ЦОДНА“.

მაღაზიის ჰატრონი სოსიკო მერკვილაძე.